

Лекція № 24

Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови в умовах НУШ

Мета: допомогти студентам засвоїти основи методики позакласної роботи з мови; розвивати фахові вміння і навички розробляти плани проведення мовних гуртків, вечорів, тижнів рідної мови.

Методи: словесні, інтерактивні методи навчання .

Ключові поняття: позакласна робота з української мови, принципи позакласної роботи з мови, мовний гурток, мовний вечір, шкільна олімпіада з мови.

План

1. Розвиток пізнавальної активності в молодших школярів на уроках мови .
2. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови.
3. Приклади вправ і завдань для розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів на уроках мови.

Література:

1. Вербицький А.А. Активне навчання у молодшій школі: контекстний підхід. М: 1991
2. Одинцова Г.С. Цікаве мовознавство для школярів:[навч.посібник для вчителя початкових класів] / Г.С. Одинцова, Я.П. Кодлюк. - К.: Наш час, 2006. - 123 с.
3. Підкасистий П.И. «Технологія гри в навчанні» – М. Освіта, 1992 р.
4. Савченко О.Виховний потенціал початкової освіти.-К.:СПД «Цудзиневич Т.І.»-2007.
5. Трофанова М. Виховання молодших школярів у системі пізнавальної діяльності /М.Трофанова//Рідна школа. - 2000. - № 9. – С.44-45.
6. Харламов І.Ф. Педагогіка. Курс лекцій. - Мінськ, 1979.
7. Щукіна Г.И. Активізація пізнавальної діяльності учнів. М: 1982

1. Розвиток пізнавальної активності в молодших школярів як педагогічна проблема

Уроки української мови та літературного читання – найбільш універсальні форми впливу, які сприяють:

- розкриттю розумових і творчих здібностей, талантів;
- вихованню розвиненої високоосвіченої людини;
- поглибленню громадянської відповідальності;
- забезпеченню морально-етичних навиків;
- формуванню глибоких патріотичних почуттів.

Однією з вирішальних умов оновлення навчального процесу в початковій школі є розвиток пізнавальної активності учнів.

Знання учителем психологічних закономірностей розвитку *пізнавальної активності* учнів початкової школи дозволяє розуміти і правильно оцінювати їх діяльність, аналізувати різноманітні суперечливі результати навчальної роботи.

На основі аналізу різних підходів до трактування поняття „ *пізнавальна активність* ”, можна виділити в них спільну рису – це якість особистості, яка виявляється в направленості і стійкості пізнавальних інтересів, потягу до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності, в мобілізації вольових зусиль, спрямованих на досягнення навчально-пізнавальної мети.

Активізація навчальної діяльності - одна з головних умов свідомого засвоєння ними навчального матеріалу. Учень повинен не просто засвоїти певну систему знань, а й навчитись аналізувати, порівнювати, узагальнювати.

Пізнавальну активність можна вважати підготовчою сходинкою самостійності. Вона пов'язана з ініціативою, пошуком різних шляхів вирішення навчально-пізнавальних завдань без участі дорослих та допомоги інших. Від розвитку самостійності залежить активність молоді в майбутньому, її вміння вирішувати складні життєві ситуації.

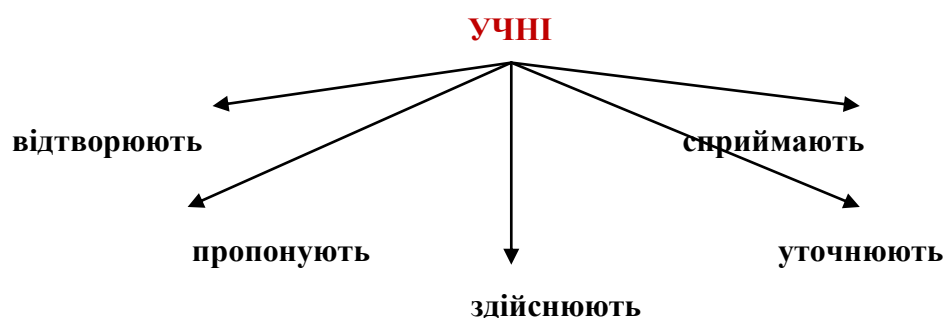
Активність та самостійність учнів виявляється в психологічному настрої їх діяльності: зосередженості, уважності, розумових процесах, в інтересі та особистій ініціативі.

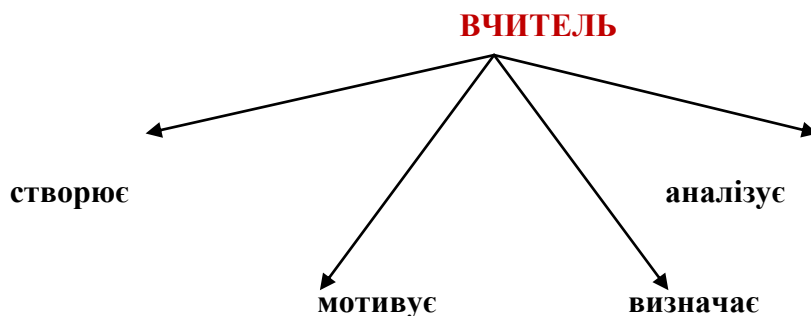
Важливим компонентом пізнавальної самостійності є змістовно-оперативний. Він передбачає володіння певними знаннями і способами їх здобуття самостійно. Тут учителям необхідно застосовувати науковий підхід до викладання, частково-пошуковий і дослідницькі методи, прийоми укріплення дидактичних одиниць, інтегрованого навчання.

Пізнавальна самостійність учнів забезпечується у першу чергу шляхом мотивації навчальної діяльності.

На цьому етапі вчитель виконує функції не лише організатора, а й співучасника творчого процесу, учні, в свою чергу стають співавторами уроку.

Сучасний навчально-виховний процес зумовлює вибір вчителем нових технологій навчання, в основі яких – підготовка дитини до життя, активізація можливостей учнів.

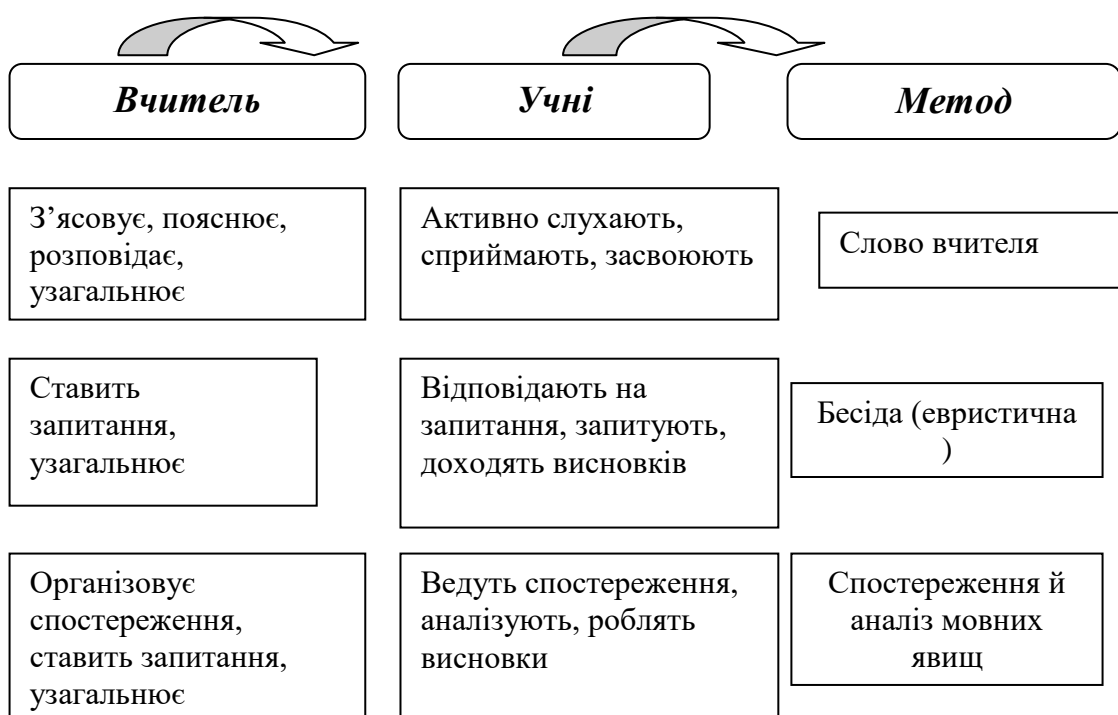

Вчитель, який працює творчо і натхненно, не тільки шукає шляхи вдосконалення традиційного заняття – його змісту, організації та способів проведення, а й шукає нові, нестандартні форми занять із школярами.

На даному етапі важливі форми взаємодії вчителя та учнів.

Форми взаємодії вчителя та учнів

2. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови.

Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови шляхом використання інтерактивних технологій є дуже важливим аспектом сучасного навчання. Застосування інтерактивних технологій на уроках української мови допомагає залучити учнів до активного спілкування та сприяє їхньому пізнанню.

Одним з ефективних інструментів є використання комп'ютерних програм, вебсайтів та електронних ресурсів, що сприяють інтерактивному навчанню.

Також можна використовувати інтерактивні дошки, які дозволяють учням брати активну участь у процесі навчання. Вони можуть виконувати різні завдання, записувати відповіді або малювати на дошці. Це допомагає залучити увагу дітей і зробити урок більш цікавим та зрозумілим.

Крім того, використання інтерактивних технологій на уроках української мови сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. Вони можуть взаємодіяти з іншими учасниками уроку, обговорювати та аналізувати текстові матеріали, виконувати розв'язування проблем, придумувати власні тексти тощо. Це дозволяє молодшим школярам активно використовувати українську мову в різних комунікативних ситуаціях.

Узагальнюючи, використання інтерактивних технологій на уроках української мови сприяє розвитку пізнавальної активності молодших школярів, збільшує їхній інтерес до предмета та формує навички комунікації. Застосування таких технологій допомагає зробити процес навчання більш ефективним та забезпечує доступ до сучасних методик і засобів навчання (Таблиця.1).

Таблиця.1

Інтерактивні технології навчання

Форма навчання	Прийом, метод навчання
Дискусійне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • Метод “Прес” • “Займи позицію” • “Дерево вражень”
Кооперативне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • Робота в парах • “Карусель” • Ротаційні “трійки” • “Акваріум” • Робота в малих групах
Колективно – групове навчання	<ul style="list-style-type: none"> • Обговорення проблеми в загальному колі • “Мікрофон” • “Мозковий штурм” • “Навчаючись-навчаю сам”
Ситуативне моделювання	<ul style="list-style-type: none"> • Рольові ігри

На сьогоднішній день кожен сучасний вчитель має потужні інструменти для цікавого та інтерактивного навчання. Новітніми формами та засобами проведення навчальних занять є (рис.1):

Рис. 1. Форми та засоби проведення навчальних занять

Вправа "Сенкан" (також відома як "Ретроспективна оцінка") є ефективним інструментом для командного аналізу та вдосконалення роботи. Використання вправи "Сенкан" допомагає команді ефективніше аналізувати свою роботу, виявляти проблеми та знаходити шляхи для поліпшення. Це створює сприятливе середовище для постійного розвитку та підвищення продуктивності команди.

Рис. 2. Вправа "Сенкан"

Використання LEGO в початковій школі дійсно може бути дуже ефективним методом навчання. Вправи з LEGO сприяють розвитку різних навичок та компетенцій у дітей (рис.3). LEGO дає можливість дітям втілювати свої ідеї у конкретні моделі. Це стимулює їх творчість та фантазію, а також розвиває просторове мислення.

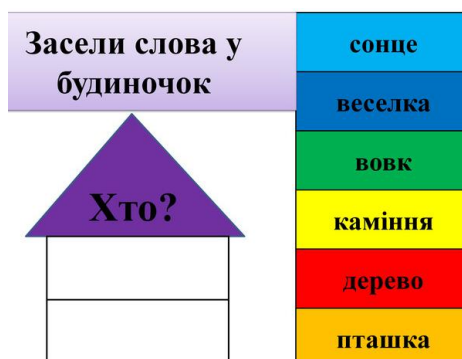

Рис. 3. Вправи з LEGO

Для формування комунікативної компетентності можна використовувати вправу «Дзвінок автору» (рис.4)

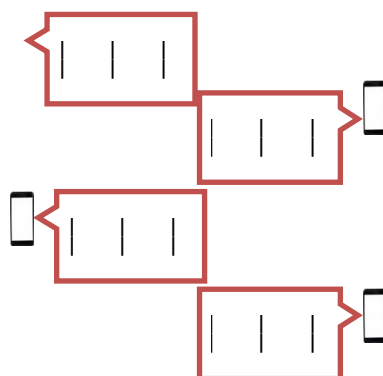

Рис. 4. Вправа «Дзвінок автору»

Ефективність навчання в початковій школі, зокрема використання вправи "Фішбоун", може бути дуже корисною для пізнавального розвитку учнів. Вправа "Фішбоун" сприяє участі кожного учня в процесі навчання (рис. 5). Вона стимулює комунікацію і співпрацю між учнями, оскільки вони працюють разом, виокремлюючи причини та поділяючи свої думки. Це сприяє підвищенню активності і мотивації учнів.

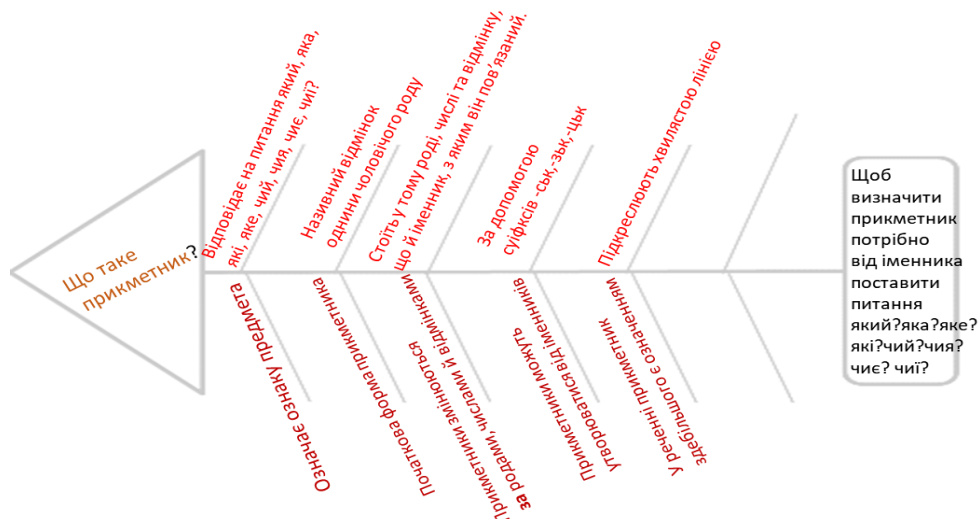

Рис. 5. Вправа «Фішбоун»

Вправа "Четвертий зайвий" може бути корисним інструментом для вчителів, вона розвиває логічне мислення, увагу, концентрацію та розширює словниковий запас учнів.

круасан ватрушка пиріг рулет бублики барабан	спека айстра волошка кульбаба дзвоники конвалія
будка гніздо шпаківня корівник курятник корабель	мотоцикл віз ковбаса волосипед автобус самокат

Рис. 6. Вправа «Четвертий зайвий»

Використовуючи вправу «Доповни речення» можна формувати логічне мислення та розвивати пізнавальну активність здобувачів освіти (рис.7).

1. На чорній земліродить.
2. На добрій землі що не посієш,
3. Жита ростуть, як з
4. Коли народжується дитина, провідують з
5. Ранній виліт бджіл – гарна буде
6. Зігнувся, як верба
7. Любуйтеся калиною, коли цвіте, а дитиною -
8. Калина для мікробів яд, а для здоров'я –
9. Гарна калина, як рідна

Рис. 7. Вправа “Доповни речення”

Розвиток пізнавальної активності учнів в початковій школі за допомогою коміксів є цікавою та ефективною стратегією. Комікси є візуально привабливими та залучають увагу учнів, сприяючи активному сприйняттю інформації (рис.8).

Комікси можуть допомогти учням утворити асоціації між текстом та візуальними образами, що полегшує засвоєння нової інформації. Учні можуть бачити конкретні приклади, які допомагають їм зрозуміти та запам'ятати поняття.

Рис. 8. Комікси

Уважність, розуміння та активна участь учнів є важливими компонентами успішного розвитку пізнавальної активності в початковій школі. Використання хмари слів може бути ефективним інструментом для досягнення цих цілей.

Хмара слів, також відома як словесна мапа, є візуальним інструментом, який допомагає відображати і організувати ідеї, теми та концепції (рис.9). Вона полягає в утворенні групи слів або понять, пов'язаних з певною темою чи задачею.

Щоб впровадити хмару слів для розвитку пізнавальної активності учнів, можна виконати наступні кроки:

1. Оберіть тему: Виберіть певну тему, над якою працюєте з учнями. Наприклад, "Світ навколо нас" або "Мої улюблені тварини".
2. Залучіть учнів: Запропонуйте учням дати внесок у формування хмари слів. Запитайте їх, що вони вже знають про тему і які слова асоціюються з нею.
3. Створіть хмару слів: Зібравши відповіді учнів, створіть разом з ними хмару слів. Розташуйте найважливіші слова або поняття в центрі та пов'язані слова навколо нього.
4. Розгляньте хмару слів: Проведіть обговорення з учнями, розглядаючи отриману хмару слів. Запитайте їх, які зв'язки вони бачать між різними словами і як це допоможе їм розуміти більше про тему.

5. Використовуйте хмару слів під час навчання: Під час викладання можна використовувати хмару слів як посібник для структурування матеріалу. Звертайте увагу на ключові слова з хмари під час пояснень, запитуйте учнів, що вони розуміють про ці слова.

6. Збереження та перегляд хмари слів: Після завершення активності з хмарою слів, можна зберегти її і використовувати в майбутньому як засіб повторення теми.

Рис. 9. Хмара слів

Розвиток пізнавальної активності учнів в початковій школі може бути підсилено за допомогою використання інфокарток. Інфокартки є навчальними матеріалами, які містять інформацію про конкретну тему, а також питання для самоконтролю й активної участі учнів у процесі навчання. Вони сприяють розвитку критичного мислення, пошуку і аналізу інформації, а також здатності до самостійного вивчення.

Рис. 10. Інфокартки

Метод Кола-Вена є психолого-педагогічною технологією, що сприяє розвитку пізнавальної активності молодших школярів (рис.10).

Рис. 10. Метод «Кола Вена»

3. Приклади вправ і завдань для розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів на уроках мови.

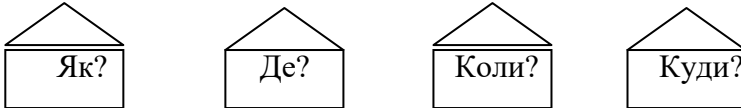
4 клас

Тема. Прислівник – незмінна частина мови.

Гра « Не гайте ні хвилинки, мерщій в свою хатинку»

Мета гри. Пригадати, на які питання відповідають прислівники.

(Розподільний диктант)

Вперед, добре, гарно, вгорі, вліво, швидко, вниз, вчора, тут, там, восени, щодня, весело, сюди.

Гра- змагання « Відповідай правильно»

Мета гри. Підготувати учнів до сприймання матеріалу про незмінність прислівників.

«Правильно»

№2 №3

Як? Як?

№1 Як?

Як? Як?

Вибираються дві команди. Учні по черзі повертають таблички – «сходинки». Якщо там написано слово – змінюють його на прислівник Якщо знак питання – відповідають на питання вчителя.

Слова-радісний, широкий, добрий, веселий, м'який.

Питання- №1 Як віднайти прислівник в реченні? №2 Як розібрати слово за будовою? №3 Як визначити у слові закінчення?

Гра «А де ви побували?»

Мета. Закріпити вміння виділяти в тексті прислівники.

Завдання. Кожна група отримує текст, в якому потрібно підкреслити прислівники. Усно поставити до них запитання.

Творче завдання: продовжити речення (текст).

I група.

У будівельника є добрі й щирі друзі — машини, які вміло допомагають йому працювати. Спочатку бульдозери рівняють місце, потім ескаватори копають яму під фундамент. Щодня під їжджають самоскиди з каменем, цеглою, піском, цементом.

Щоб підняти будматеріали ввєрх, є підйомний кран. Незабаром...

II група.

Я сьогодні вперше побачив комбайн. Ну точно корабель, тільки не морський, а степовий. Навіть є місток і штурвал. Мені було так цікаво і лячно, коли дядько взяв мене у кабіну. Вхопився я міцно

руками за кермо, почав повертати його туди й сюди. А навкруги грали жовті хвилі.

Ввечері

...

III група

Усі учні уважно читають завдання. Спочатку намічають план роботи, потім виконують. Швидко і старанно Івась пише біля дошки розв'язування. Поряд Оленка пропонує другий спосіб. Голосно лунає дзвінок. Зараз... При перевірці кожна група відповідає на запитання, поставлене перед початком роботи: де ви побували? (добирання заголовків)

Гра « Відгадай ». Мета. Підібрати антоніми .

Дітям пропонуються загадки, відгадки до них вони записують самостійно.

Голі поля, мокне земля,

дощ поливає, коли це буває? (*Восени.*)

Сніг на полях, лід на річках,

Хуга гуляє, коли це буває? (*Взимку.*)

Тане сніжок, квітне лужок,

день прибуває, коли це буває? (*Навесні.*)

Сонце пече, липа цвіте,

вишня поспіває, коли це буває? (*Влітку*)

Гра « Чому кажуть так? »

Мета. Виділити у приказках і прислів'ях прислівники- антоніми.

Пояснювальний диктант.

Хто влітку ледарює, той взимку голодує. Весною дощ парить, а восени мочить. Що влітку вродиться, то взимку згодиться. Навесні: відро води – ложка болота, а восени: ложка води – відро болота.

Пояснити значення. Зробити висновок про роль прислівників – антонімів.

Творче завдання . Вставити прислівники взимку, влітку, навесні, восени в загадку і записати.

.....гріє,.....тліє,.....вмирає,.....оживає. (*Сніг*)

Гра – жарт « Навманя »

Мета. Активізувати мислення учнів, розвивати вміння порівнювати, доводити свої думки на основі прислівників – антонімів.

1. Дібрати антоніми.

Вверх- (вниз), вліво- (вправо),вперед –(назад), вгору –

(вниз) .

2. Дітям пропонується записати в один ряд 5 прислівників з даних по порядку. Вчитель читає речення, останнє слово добавляють діти (із записаних).

- У кого вийде правильно, а у кого смішно?

- Якщо повітряну кульку випустити з рук, вона обов'язково полетить ... (вверх).

- Рак *завжди* повзе ... (назад).
- Звалившись з дерева, обов'язково полетиш ... (вниз).
- Переважно всі машини рухаються ... (вперед), лише при потребі ... (назад).

Загадки – стислі поетичні запитання, які у «прихованій формі» зображають окремі предмети чи явища. У загадках наявний елемент гри, а тому цим жанром захоплюються діти. Загадки розвивають кмітливість, увагу, стимулюють уяву, допитливість.

Загадки можна використовувати майже на кожному уроці української мови, особливо на тому його етапі, коли діти втомились і потрібен невеличкий відпочинок. На уроках під час вивчення теми «Іменник» варто використовувати загадки. Адже, майже всі відгадки – іменники. Тому граматичні завдання до ігрових хвилинки учитель може пропонувати на власний розсуд: записати відгадки, визначити рід, число, відмінок іменника, пояснити правопис.

Тема. Іменник

Відгадайте загадки, випишіть відгадки.

Визначте їхній рід, число.

1. Два брати рідні: одного всі бачать, але не чують, другого всякий чує, але не бачить. (Блискавка і грім)
2. Срібний кинджал хвилику в хаті полежав – і зовсім розтав. (Бурулька крижана)
3. Червоний гість дерево їсть. (Вогонь)
4. Без рук, без ніг, а ворота відчиняє. (Вітер)

Тема Прикметник

– 3 текстів загадок виписати прикметники зі словами, до яких вони відносяться

– Визначити рід.

1. Біле – не сніг, зелене – не луг кучеряве – не людина. (Береза)
2. Червоний колір, а винний смак, кам'яне серце. Чому то так? (Вишня)
3. По краях гладенький, а всередині солоденький. (Кавун)
4. Червона, солодка, пахуча, росте низько, до землі близько. (Суниця)

Тема. Числівник

Гра «Хто кмітливий?».

Кмітливим стає той, хто відгадає найбільше загадок.

Граматичне завдання:

– Випишіть числівники, визначте їхній розряд за значенням.

1. Сімсот невісток на одній подушці сплять. (Соняшник)
2. На одному коромислі два змії висять. (Брови)
3. Шість ніг, дві спинки, одна голова. (Людина сидить на стільці)
4. У двох матерів по п'ять синів, а всім ім'я одне. (Пальці на руках)

Тема. Займенник

Гра «Впіймай займенник».

Завдання .Із тексту загадок «впіймати» займенник, визначити його відмінок , особу, рід.. Відгадати загадки.

3. Чим більше у неї береш, тим більшою вона стає. (Яма)

4. Вік свій з клунками, та ще сідають на нього з мішками. (Верблюди)

Тема. Дієслово

Вибірковий диктант-завдання.

– Виписати дієслово, визначити час, особу, число.

1. Двічі родився, у школі не вчився, а години знає. (Півень)

2. З води росте, на воді сидить, у воду дивиться. (Лілея)

3. Не їсть, не п'є, а стоїть та б'є. (Годинник)

4. Книжки читаю, а літер не знаю. (Окуляри).